

---

## МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

---

Федюніна О. І.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-590-7-16>

### ВСТУП

Сучасна епоха глобалізації, що позначається активізацією міждержавних, міжетнічних і міжкультурних взаємозв'язків, ставить перед освітньою системою нові виклики, серед яких особливої ваги набуває формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців. У цьому контексті філологічна освіта, яка традиційно поєднує в собі вивчення мови, літератури, культури та комунікації, набуває пріоритетного значення як засіб підготовки особистості до життя в багатокультурному світі.

Глобалізаційні процеси не лише відкривають нові можливості для розвитку особистості та професійної самореалізації, а й висувають вимоги до її здатності ефективно функціонувати у складному комунікативному середовищі, де постійно відбувається взаємодія культур, традицій, цінностей і менталітетів. У зв'язку з цим формування міжкультурної компетентності розглядається як один із ключових компонентів професійної підготовки майбутніх педагогів-філологів, особливо в контексті реалізації євроінтеграційного курсу України.

Міжкультурна комунікація, що передбачає ефективне спілкування представників різних культур із урахуванням їхньої ціннісної системи, культурних кодів і мовної специфіки, є не лише інструментом професійної взаємодії, а й важливим чинником формування громадянської ідентичності, збереження культурного діалогу, подолання упереджень і стереотипів. У цьому аспекті надзвичайно важливим є впровадження до освітнього процесу тих підходів, які сприяють вихованню толерантного ставлення до «іншого», розвитку емпатії, відкритості до співпраці та готовності до відповідального соціального діалогу.

Особливе місце у формуванні зазначених якостей займає система цінностей, що культивується в процесі освіти. Базові цінності Європейського с'єзу – такі як повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права, прав людини, плюралізм, недискримінація, толерантність, солідарність та гендерна рівність – мають бути не лише предметом теоретичного вивчення, а й фундаментальними орієнтирами у професійній підготовці майбутніх учителів української мови та літератури. Саме вони є тим аксіологічним фундаментом, на якому можливо вибудовувати нову гуманістично зорієнтовану модель освіти, здатну формувати не лише компетентного, а й відповідального, етичного й активного громадянина.

Філологічна освіта в умовах глобалізації повинна ґрунтуватися на принципах відкритості, мобільності, інтеркультурного діалогу, академічної доброчесності й соціальної відповідальності. Це означає, що процес професійної підготовки майбутнього філолога має виходити за межі традиційного лінгвістичного чи літературознавчого підходу, інтегруючи міждисциплінарні знання й практики, що дозволяють формувати не лише предметні компетентності, а й здатність орієнтуватися у складних соціокультурних ситуаціях.

У цьому контексті важливо наголосити на трансформаціях, які зазнає освітній простір України внаслідок інтеграції до європейського освітнього простору. Євроінтеграційні процеси сприяють не лише модернізації освітніх програм, а й утвердженню ціннісних орієнтирів, які стимулюють розвиток демократичного мислення, критичної свідомості, поваги до прав людини та культурного розмаїття. Усе це безпосередньо впливає на зміст та структуру філологічної освіти, яка покликана забезпечити комплексну підготовку майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах плюралістичного суспільства.

Актуальність проблеми формування міжкультурної компетентності у філологічній освіті обумовлюється також суспільно-політичним контекстом сучасної України, яка переживає період трансформацій, боротьби за національну ідентичність, утвердження європейських і демократичних цінностей. На цьому тлі роль вчителя філологічного профілю суттєво зростає, оскільки саме він стає посередником між культурною спадщиною, мовною традицією та новими смислами, що формуються в умовах глобалізованого світу.

Отже, філологічна освіта, що інтегрує європейські цінності й сприяє розвитку міжкультурної компетентності, є стратегічним напрямом сучасної педагогічної підготовки. Вона повинна забезпечити не лише професійну готовність до викладання мови та літератури, а й широку культурну обізнаність, моральну стійкість, здатність до співпраці,

критичного мислення та саморефлексії. Усе це визначає необхідність переосмислення методологічних засад філологічної освіти, оновлення її змісту та форм організації освітнього процесу, спрямованого на формування всебічно розвиненої, культурно інтегрованої та відповідальної особистості.

Цей розділ покликаний розкрити методологічні й аксіологічні засади формування міжкультурної компетентності у філологічній освіті, дослідити особливості інтеграції європейських цінностей у підготовку вчителів української мови та літератури, а також проаналізувати, як ці цінності сприяють розвитку здатності до діалогу культур, емпатійного сприйняття іншості, соціальної включеності та інтелектуальної відкритості майбутніх фахівців гуманітарної галузі.

### 1. Європейські цінності як основа міжкультурного порозуміння

Сучасна європейська освітня політика ґрунтується на системі спільних цінностей, які не лише інтегрують країни Європейського Союзу, а й визначають стратегічні орієнтири у сфері гуманітарної освіти. До основи цих цінностей належать повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, прав людини та верховенства права. Їх практичне впровадження в освітній процес сприяє вихованню критично мислячого, відповідального й відкритого до діалогу громадянина, здатного діяти в багатокультурному соціумі.

У контексті філологічної освіти зазначені цінності стають не лише ідеологічною основою, а й дієвим чинником формування міжкультурної компетентності. Адже мова як соціокультурне явище акумулює в собі ментальні, аксіологічні, комунікативні коди нації. Вивчення мов, літератур, культур різних народів у діалозі з європейськими цінностями формує в здобувача освіти здатність до рефлексії над культурною різноманітністю, толерантного сприйняття «Іншого», емпатії, а також уміння уникати стереотипів і упереджень.

З огляду на це, базові цінності ЄС доцільно розглядати як ключовий компонент міжкультурної компетентності – тієї, що забезпечує успішну й етичну комунікацію в умовах глобалізованого світу. Така компетентність передбачає не лише знання фактів про інші культури, а й розуміння їхньої ціннісної природи, уміння вибудовувати рівноправний діалог, діяти в контексті взаємоповаги та соціальної відповідальності<sup>1</sup>.

Значну роль у формуванні цієї компетентності відіграють також освітні ініціативи Ради Європи та Європейської Комісії, зокрема Рамка

---

<sup>1</sup> Лебедева Н., Тимкова В. Прагмалінгвістика : прагматична компетенція. Актуальні питання гуманітарних наук : Мовознавство. Літературознавство. 2023. Вип. 61. Том 2. С. 152–157

компетентностей для культури демократії (RFCDC), яка наголошує на поєднанні знань, навичок, установок і цінностей як основи демократичного співжиття. Для українського освітнього простору, що перебуває у фазі активної євроінтеграції, впровадження таких підходів є не лише актуальним, а й стратегічно необхідним.

У сучасному глобалізованому світі, що характеризується міжкультурною взаємодією, поліетнічністю та зростаючим значенням гуманітарної освіти, питання формування спільного ціннісного ґрунту для ефективного міжкультурного порозуміння набуває особливої ваги. У цьому контексті європейські цінності – гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права, права людини – постають не лише як фундаментальні орієнтири політики ЄС, а й як основа гуманітарної освіти та міжкультурної комунікації. Осмислення цих цінностей у межах підготовки філологів сприяє вихованню толерантної, свідомої, відповідальної особистості, здатної до діалогу в багатоманітному світі.

Європейські цінності, закріплені в установчих документах Європейського Союзу (зокрема, у статті 2 Договору про Європейський Союз), мають кілька рівнів інтерпретації.

Академічний вимір трактує цінності як об'єкти наукового аналізу в сфері філософії, соціології, педагогіки, культурології. Тут вони розглядаються як сталі орієнтири поведінки, що формують цілісну гуманістичну картину світу.

Правовий аспект визначає цінності як основу для формування національного та міжнародного законодавства, що регулює суспільне життя в дусі демократії, рівності, недискримінації.

Освітня інтерпретація наголошує на ролі європейських цінностей як інтегративного компоненту змісту освіти, що має реалізовуватись через усі її етапи – від шкільної до університетської. У цьому контексті важливо формувати не лише знання про цінності, а й особистісне ставлення до них, практичну готовність діяти відповідно до них.

Європейські цінності – не абстрактні ідеали, а конкретні смислові орієнтири, які активно впливають на зміст, цілі та методи гуманітарної освіти<sup>2</sup>. У філологічній підготовці вони можуть реалізовуватися через:

1. Зміст навчальних курсів, у яких розглядаються питання прав людини, мовної рівності, свободи вираження думки, культурного різноманіття.

2. Методи навчання, що сприяють розвитку критичного мислення, уміння дискутувати, вести етичний діалог, співпрацювати у команді.

---

<sup>2</sup> Європейські рекомендації щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Брюссель, 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0604%2801%29> (дата звернення: 10.02.2025).

3. Навчальні матеріали, зокрема тексти художньої та публіцистичної літератури, що порушують ціннісні теми, актуальні для сучасного суспільства.

4. Освітні середовища, що стимулюють повагу до різних точок зору, заохочують інклюзивність і активну участь студентів у навчальному процесі.

5. Поширення ідей гідності, свободи та поваги до інших культур через гуманітарну освіту сприяє формуванню європейської свідомості, готовності до відповідальної участі у суспільному житті на засадах демократії та солідарності.

У процесі міжкультурної взаємодії європейські цінності відіграють роль мосту, що об'єднує різні етнічні, мовні, культурні спільноти на засадах взаємоповаги й порозуміння. Починаючи з толерантності як базової цінності мирного співіснування, філологічна освіта має формувати у студентів здатність не лише приймати іншого, а й активно взаємодіяти з ним у межах громадянського суспільства.

У цьому сенсі важливо не обмежуватися лише декларацією про повагу до різноманіття, а впроваджувати педагогічні практики, які стимулюють активне громадянство. До таких практик належать:

- участь у студентських ініціативах з правозахисної, культурної, екологічної тематики;
- організація міжкультурних діалогів, круглих столів, мовно-культурних вечорів;
- волонтерство в інклюзивному, освітньому або громадському секторі.

Таким чином, міжкультурний вимір європейських цінностей передбачає не лише усвідомлення культурного різноманіття, а й набуття реального досвіду конструктивної взаємодії з іншими, що особливо важливо для філологів як майбутніх комунікаторів, освітян і медіаторів між культурами.

## 2. Формування міжкультурної компетентності у філологічній освіті

У добу глобалізації та стрімкого розвитку міжкультурних комунікацій міжкультурна компетентність філолога стає однією з ключових складових його професійної підготовки. Здатність орієнтуватися в багатокультурному середовищі, розуміти та інтерпретувати культурно марковані смисли, а також вести конструктивний діалог з представниками інших культур є необхідною умовою ефективного функціонування сучасного фахівця-філолога в умовах міжнародної мобільності, цифрової комунікації та динамічного розвитку глобального освітнього простору.

Міжкультурна компетентність – це не лише сукупність знань про культуру інших народів, а й глибока когнітивна, емоційна та поведінкова здатність до взаємодії з представниками інших культур<sup>3</sup>. Вона охоплює розуміння культурних кодів і систем цінностей, відкритість до інакшості, критичне мислення щодо стереотипів, емпатію, а також готовність і здатність до ефективного діалогу у контексті культурного розмаїття. У цьому сенсі міжкультурна компетентність передбачає не пасивне прийняття «іншого», а активне співтворення простору взаєморозуміння та співпраці.

У філологічній освіті формування міжкультурної компетентності відбувається на стику мовної, комунікативної, соціокультурної та етичної підготовки. Вона формується через цілеспрямоване впровадження в навчальний процес таких компонентів:

- інтеграція мовного й культурного компонентів у навчальних програмах, з акцентом на взаємозв'язок мови й культури як системи символічного мислення;

- використання автентичних текстів та медіа, що відображають реальність сучасних культурних ландшафтів (літературні твори, кінематограф, подкасти, соціальні мережі, візуальна культура тощо);

- проведення міжкультурних досліджень (наприклад, порівняльного аналізу вербальних і невербальних комунікативних стратегій у різних культурах);

- участь студентів у міжнародних освітніх програмах, таких як Erasmus+, двосторонні академічні обміни, віртуальні платформи для спільного навчання, онлайн-дискусійні клуби та колаборативні міжвишівські проекти;

- залучення до діалогу в межах освітнього середовища, включаючи дискусії, рольові ігри, сторітелінг, тематичні воркшопи, проектну діяльність у мультикультурних командах.

Особливої ваги набуває професійна мовленнєва підготовка філолога, яка має враховувати дискурсивні особливості комунікації у багатокультурному середовищі. Це стосується як академічного й публічного, так і міжособистісного спілкування. Важливо забезпечити ознайомлення з основами міжкультурної риторики, прагматики, соціолінгвістики та психолінгвістики, що дозволяють виявляти культурні моделі мовної поведінки, уникати комунікативних конфліктів і непорозумінь, будувати етично чутливу та толерантну комунікацію<sup>4</sup>.

---

<sup>3</sup> Осова О. Формування гнучких навичок спілкування здобувачів вищої освіти у процесі навчання іноземної мови професійного спрямування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2024. Випуск 99. С. 126–132

<sup>4</sup> Кравченко-Дзондза О. Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. № 10. С. 205–208

У методичному аспекті доцільно застосовувати:

- методи критичного мислення, що сприяють деконструкції стереотипів і виявленню культурних упереджень;
- аналітичні підходи до вивчення культурних сценаріїв (case studies);
- інтерактивні технології навчання, зокрема гейміфікацію, дебати, симуляції міжкультурної взаємодії;
- наративні практики (сторітелінг) як інструмент дослідження та презентації культурного досвіду.

Формування міжкультурної компетентності у філологів не може бути ізольованим від ціннісного виміру освіти, оскільки воно передбачає розвиток світоглядної рефлексії, етичної чутливості, емпатії, здатності до самоідентифікації в глобальному світі. Ці орієнтири тісно пов'язані з основоположними європейськими цінностями – повагою до людської гідності, свободою, демократією, правами людини, толерантністю, плюралізмом<sup>5</sup>. Саме тому міжкультурна компетентність є наскрізною у сучасних освітніх підходах Ради Європи, Європейського Союзу, ЮНЕСКО.

У контексті підготовки вчителів української мови та літератури міжкультурна компетентність набуває особливого значення. Майбутній учитель виконує не лише педагогічну, а й культурну та соціальну місію – бути посередником між культурами, носієм європейських цінностей, вихователем покоління, здатного до відповідальної участі в міжкультурному діалозі. Тому вчителю необхідно не лише вільно володіти мовою та знати літературну спадщину, а й розуміти культурні механізми, що формують смисли, поведінкові патерни й етичні норми як власної, так і інших культур.

Зрештою, міжкультурна компетентність не є разовим досягненням, а формується як динамічна система, що постійно оновлюється у взаємодії з реальністю. Завдяки системному методичному супроводу й практикоорієнтованому навчанню, майбутній філолог має перетворитися на активного учасника глобального комунікативного простору, здатного на основі принципів культурного порозуміння, плюралізму та солідарності відповідати на виклики сучасного світу.

### 3. Євроінтеграційний контекст оновлення філологічної освіти

Євроінтеграційні процеси, які значно активізувалися в Україні після Революції Гідності та особливо в умовах повномасштабної збройної

---

<sup>5</sup> Білик, Я. Поняття комунікативної компетенції в системі європейських ключових компетентностей. *Мова в професійному вимірі : комунікативно-культурний аспект* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. 19 жовтня 2017 р. Харків : НУЦЗУ. С. 48–50.

агресії РФ проти України, поставили перед національною системою освіти нагальні виклики та водночас відкрили широкі можливості. Освітній простір України почав стрімко переорієнтовуватись на європейську модель, що ґрунтується на цінностях демократії, прав людини, поваги до різноманіття, академічної доброчесності та сталого розвитку. У цьому контексті філологічна освіта виступає не лише як освітній сегмент, що формує фахові мовні компетенції, а й як важливий інструмент соціалізації особистості, її культурної ідентифікації та ціннісного самовизначення.

Філологічна підготовка, особливо у системі вищої освіти, покликана забезпечити комплексне формування мовної, комунікативної, культурної, соціальної та аксіологічної компетентностей. Саме ці складники є ключовими для ефективної взаємодії особистості у сучасному полікультурному, відкритому європейському суспільстві<sup>6</sup>.

Сучасні трансформації філологічної освіти в Україні відбуваються з урахуванням низки важливих європейських орієнтирів:

1. Європейська мовна політика – зокрема, Рамкові рекомендації з мовної освіти (Common European Framework of Reference for Languages – CEFR) стали основою модернізації мовних програм. Вони не лише окреслюють рівні володіння мовою, а й пропонують модель інтегрованого навчання, зорієнтовану на розвиток чотирьох базових мовленнєвих навичок, автономності здобувачів освіти та здатності до критичного аналізу інформації.

2. Європейські цінності – толерантність, повага до людської гідності, гендерна рівність, інклюзія, солідарність і демократія – дедалі активніше інтегруються в освітній зміст гуманітарних дисциплін. Це виявляється у змінах навчальних програм, методичних підходів, доборі автентичних текстів, проведенні тематичних семінарів та проєктів. У центрі уваги – підготовка фахівця, здатного бути носієм і захисником цих цінностей у своїй педагогічній, науковій, громадській діяльності.

3. Міждисциплінарність і мультикультурність – як методологічні та педагогічні принципи оновлення філологічної освіти. Сучасні освітні курси мають виходити за межі вузької спеціалізації, інтегруючи знання з культурології, соціології, педагогіки, європейських студій. Фахівець-філолог має вміти не лише тлумачити літературний текст, а й контекстуалізувати його у широкому соціокультурному полі.

4. Компетентнісний підхід – передбачає формування здатності здобувача освіти застосовувати знання та навички в реальних професійних і міжкультурних ситуаціях. Наприклад, майбутній учитель

---

<sup>6</sup> Галицька М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Навчальний дискурс*. 2015. № 2. С. 39–48.

української мови та літератури має володіти не лише методикою викладання, а й інструментами діалогу культур, цифровими навичками, критичним мисленням, готовністю діяти в умовах соціальних змін.

Євроінтеграційний вектор вимагає і інституційної інтеграції української філологічної освіти до Європейського освітнього простору. Це зокрема реалізується через:

- участь закладів вищої освіти у програмах академічної мобільності Erasmus+, Jean Monnet, DAAD, Horizon Europe;
- створення спільних магістерських і докторських програм з університетами ЄС;
- адаптацію навчальних планів і оцінювальних інструментів до вимог ECTS;
- активізацію студентських і наукових обмінів, транснаціональних стажувань і проєктної співпраці.

Крім того, оновлення філологічної освіти має відбуватись із врахуванням ціннісного та ідентифікаційного дискурсу Європейського Союзу, у якому мова постає не лише як комунікативний інструмент, а як чинник культурної спадкоємності, ідентичності, міжособистісної солідарності та соціального включення.

У цьому контексті актуальними стають такі стратегічні напрямки оновлення освітніх програм:

- цілеспрямоване включення тематики європейських культур, мов, історій у зміст фахових дисциплін – літературознавчих, мовознавчих, методичних;
- впровадження курсів з європейських студій, міжкультурної комунікації, педагогіки толерантності;
- розвиток рефлексивного ставлення студентів до власної національної ідентичності як частини європейського культурного ландшафту;
- стимулювання критичного осмислення ролі мови в суспільстві, аналізу дискурсивних практик, що формують або деформують європейські цінності.

Також варто враховувати, що оновлення філологічної освіти – це не лише зміна програм, а й перезавантаження педагогічної парадигми. Вчитель-філолог нового покоління має стати не лише транслятором знань, а фасилітатором діалогу, посередником між культурами, мотиватором до змін і захисником гуманістичних ідеалів.

Таким чином, євроінтеграційний контекст зумовлює глибоке переосмислення місії філологічної освіти в Україні – від академічного спрямування до багатовимірної освітньо-виховної місії. Це перехід до моделі підготовки компетентного, мобільного, культурно чутливого та соціально відповідального фахівця, який не лише володіє мовою,

а й здатен будувати мости взаєморозуміння між культурами, підтримувати демократичні цінності та творити нову європейську Україну.

#### 4. Освітні практики та педагогічні умови формування європейських цінностей у підготовці філологів

У контексті трансформації української вищої освіти відповідно до європейських стандартів особливої актуальності набуває завдання формування європейських цінностей у процесі підготовки майбутніх філологів. Це не лише стратегічне завдання державної освітньої політики, а й нагальна потреба суспільства, що прагне повноцінно інтегруватися у культурний, гуманітарний та академічний простір Європейського Союзу.

Європейські цінності – демократія, свобода слова, людська гідність, повага до прав людини, толерантність, рівність, відповідальність, недискримінація – повинні стати не лише декларативними категоріями, а особистими орієнтирами кожного майбутнього вчителя й викладача<sup>7</sup>. Саме філолог, як носій гуманітарного знання, є посередником у передачі ціннісного коду культури наступним поколінням, а отже – ключовим агентом у процесі європейської ідентифікації української освіти.

Однією з провідних педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій є цілеспрямоване включення тем, пов'язаних з європейською ідентичністю, у зміст фахових дисциплін – як мовознавчих, так і літературознавчих. Осмислення категорій ідентичності, культурної спадщини, багатомовності, толерантності й демократії через мовну і літературну практику стає підґрунтям для формування соціально відповідальної особистості педагога-філолога.

Наприклад, у межах курсу історії української літератури доцільно акцентувати увагу на діалозі українських митців із європейською інтелектуальною традицією, на рецепції європейських художніх і філософських концептів у вітчизняному літературному просторі. Аналіз творів Лесі Українки, Івана Франка, Миколи Хвильового, Валерія Шевчука чи сучасних авторів дає змогу усвідомити глибоку вкоріненість української літератури в загальноєвропейський культурний контекст.

У курсах іноземних мов та літератур акцент робиться на тематиці ідентичності, мультикультурності, громадянських прав, проблематиці біженства, ксенофобії, мовної дискримінації<sup>8</sup>. Це сприяє розвитку

---

<sup>7</sup> Жарко О. Формування комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей при вивченні іноземної мови у закладах вищої освіти I–II рівнів акредитації. *Молодий вчений*. 2018. № 10(62). С. 54–59

<sup>8</sup> Вдовіна О. Особливості формування комунікативної компетенції іноземних студентів. *Молодий вчений*. 2019. № 5. С. 47–50.

не лише мовних умінь, а й емпатії, критичного мислення, здатності до міжкультурного порозуміння. Особливу роль відіграє вивчення концептів «пам'яті», «іншого», «європейської ідеї» у художньому та публіцистичному дискурсі.

Однією з найбільш ефективних педагогічних стратегій для реалізації ціннісного компоненту є проєктне навчання, що стимулює студентів до самостійного осмислення актуальних соціокультурних викликів. Цей метод дозволяє не лише засвоїти змістовий матеріал, а й створити навчальний продукт, що має суспільну значущість.

Серед прикладів таких проєктів – ініціативи на теми:

1. «Європейські цінності в українських текстах» – порівняльний аналіз творів української та європейської літератури з точки зору ціннісної проблематики;
2. «Голос гідності в літературі» – аналітична платформа для розгляду образів борців за свободу, права людини, внутрішню гідність;
3. «Мовна політика і демократія» – дослідницькі есе та мультимедійні презентації про зв'язок мови, ідентичності й політики у європейському контексті.

Проєктна діяльність не лише поглиблює академічні знання, а й формує навички командної роботи, презентації результатів, відповідальності та ініціативності – ключових компетентностей громадянина Європи.

Серед інтерактивних методів особливе місце посідають дебати та аналіз публіцистичних матеріалів. Вони дозволяють студентам-філологам навчитися аргументовано висловлювати свою позицію, вести дискусію з дотриманням етичних норм, критично осмислювати інформацію, розпізнавати маніпуляції. Темі дебатів можуть включати:

- «Свобода слова і мова ворожнечі»;
- «Чи можлива толерантність у часи війни?»;
- «Національна ідентичність та європейська солідарність: протилежності чи доповнення?».

Сторітелінг, як форма наративної педагогіки, особливо ефективно працює у формуванні емоційно-ціннісного досвіду. Студенти створюють власні історії, засновані на реальних подіях або гіпотетичних ситуаціях, що вимагають морального вибору. Така діяльність розвиває емпатію, самоідентифікацію, соціальну уяву, а отже – готує до етичної дії в умовах сучасного світу.

Художня література – один із найпотужніших засобів впливу на свідомість. У контексті європейської орієнтації філологічної освіти читання і аналіз текстів має супроводжуватися акцентами на таких темах, як:

- людська гідність і свобода особистості;

- досвід війни й миру;
- культурна пам'ять і травма;
- виклики міграції, діалогу культур, побудови толерантного суспільства.

Розгляд цих тем у творах Джорджа Орвелла, Василя Стуса, Еріха Марії Ремарка, Світлани Алексієвич, Джонатана Сафрана Фоера, Оксани Забужко та ін. дозволяє студентам не лише інтелектуально, а й емоційно пережити ціннісні конфлікти сучасності.

Особливу роль у формуванні європейських цінностей відіграє курс «Мовно-комунікативна компетентність філолога», який має потенціал стати лабораторією практичного засвоєння ціннісного контексту комунікації.

У межах курсу ефективними є такі форми роботи:

- тренінги з активного слухання, ненасильницької комунікації, роботи з конфліктом, запобігання мові ворожнечі;
- симуляційні ігри, наприклад: «Переговори в багатокультурному середовищі», «Засідання Європейського парламенту: ухвалення рішення щодо дискримінації»;
- обговорення етичних дилем, сформульованих на основі художніх, публіцистичних або змодельованих ситуацій. Такі вправи сприяють формуванню морального судження, рефлексії, відповідальності за власну позицію.

Отже, формування європейських цінностей у процесі підготовки філолога має здійснюватися не фрагментарно, а цілісно – через оновлення змісту освіти, впровадження нових форм і методів навчання, переосмислення ролі викладача як провідника гуманістичних ідеалів. Такий підхід сприятиме формуванню педагогів нової генерації – професійно компетентних, етично свідомих, відкритих до міжкультурного діалогу та гідних представників України у європейській освітній спільноті.

## ВИСНОВКИ

У сучасному глобалізованому світі філологічна освіта постає як багатовимірне явище, що поєднує в собі лінгвістичну, культурну та аксіологічну складові. Вона набуває стратегічного значення в контексті євроінтеграційних процесів, оскільки здатна забезпечити не лише фахову підготовку, а й виховання особистості, готової до міжкультурної взаємодії, суспільного діалогу та утвердження демократичних цінностей. Як показує аналіз, формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів є не просто освітнім завданням, а ключовою умовою їхньої ефективної професійної

діяльності у багатомовному й багатокультурному європейському просторі.

Інтеграція європейських цінностей у філологічну освіту має відбуватися на всіх рівнях – від стратегічного бачення місії закладу вищої освіти до повсякденної навчальної практики. Змістовне наповнення освітніх програм має ґрунтуватися на засадах гуманізму, толерантності, відкритості до культурної різноманітності, що формують здатність майбутнього педагога до критичного мислення, рефлексії, емпатії, соціальної залученості. Водночас важливим є оновлення методик навчання, які мають включати проектну діяльність, аналіз культурних ситуацій, міждисциплінарні підходи, цифрові інструменти, а також розвиток академічної мобільності та участь у міжнародних програмах.

Євроінтеграційна парадигма філологічної освіти змінює уявлення про місію філолога в сучасному суспільстві. Це вже не лише мовознавець чи літературознавець, а культурний посередник, вихователь гуманістичних цінностей, ініціатор соціального порозуміння, активний учасник суспільних трансформацій. Саме тому важливо усвідомлювати філологічну освіту як майданчик формування нової культурної чутливості, заснованої на повазі до іншого, діалозі культур і спільній відповідальності за гуманітарне майбутнє Європи.

Таким чином, оновлена філологічна освіта в умовах глобалізації та європейської інтеграції повинна стати не лише інструментом професійної підготовки, а й простором становлення відповідальної, відкритої, ціннісно орієнтованої особистості. Її трансформація в напрямі міжкультурного діалогу, аксіологічного виховання й формування громадянських чеснот є запорукою того, що філологічна спільнота в Україні зможе гідно відповісти на виклики сучасності й сприяти побудові відкритого демократичного суспільства, інтегрованого в гуманістичні традиції об'єднаної Європи.

## АНОТАЦІЯ

У розділі розглянуто феномен міжкультурної комунікації як ключовий чинник формування філологічної освіти в умовах глобалізаційних трансформацій. Проаналізовано вплив культурного розмаїття, багатомовності та цифрових технологій на зміну освітніх парадигм і підготовку фахівців філологічного профілю. Особливу увагу приділено інтеграції європейських цінностей, розвитку комунікативної та інтеркультурної компетентностей як складових професійної підготовки сучасного філолога. Окреслено стратегічні орієнтири оновлення філологічної освіти з урахуванням викликів глобалізації, євроінтеграції та міжкультурного діалогу.

## Література

1. Безлюдний О. І., Лукіяничук І. В. Методологічні проблеми впровадження цифрових технологій та інноваційних методик навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. № 67. С. 5–14.
2. Білик, Я. Поняття комунікативної компетенції в системі європейських ключових компетентностей. *Мова в професійному вимірі : комунікативно-культурний аспект* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. 19 жовтня 2017 р. Харків : НУЦЗУ. С. 48–50.
3. Вдовіна О. Особливості формування комунікативної компетенції іноземних студентів. *Молодий вчений*. 2019. № 5. С. 47–50.
4. Галицька М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Навчальний дискурс*. 2015. № 2. С. 39–48.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://dano.dp.ua/attachments/article/>
6. Європейські рекомендації щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Брюссель, 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0604%2801%29> (дата звернення: 10.02.2025).
7. Жарко О. Формування комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей при вивченні іноземної мови у закладах вищої освіти І–ІІ рівнів акредитації. *Молодий вчений*. 2018. № 10(62). С. 54–59.
8. Коробка О. Формування соціолінгвістичної компетентності здобувачів освіти в умовах війни в Україні. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*. Київ : МЦНД, 2023. С. 230–232.
9. Кравченко-Дзондза О. Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. № 10. С. 205–208.
10. Лебедева Н., Тимкова В. Прагмалінгвістика : прагматична компетенція. *Актуальні питання гуманітарних наук : Мовознавство. Літературознавство*. 2023. Вип. 61. Том 2. С. 152–157.
11. Осова О. Формування гнучких навичок спілкування здобувачів вищої освіти у процесі навчання іноземної мови професійного спрямування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2024. Випуск 99. С. 126–132.
12. Сніховська І. Лінгвістична компетенція як фактор мовної гри. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2001. № 6. С. 159–161.

**Information about the author:**

**Fediunina Olena Igorivna,**

Trainee teacher at the Department of Ukrainian Philology  
and Foreign Literature,  
Melitopol State Pedagogical University named  
after Bohdan Khmelnytsky  
59, Naukovoho mistechka str., Zaporizhia, 69000, Ukraine